

El pinsà (*Fringilla coelebs*)

(ALDC, VII, P 63. El pinsà)

El pinsà és un “ocell de la família dels fringíl·lids, d’uns 15 centímetres de llargada, de plomatge castany al dors, gris blavós al cap i amb dues barres blanques a les ales (*Fringilla coelebs*)” (DIEC). En llat. es deia *fringilla* i *fringillus*, que, com a designació popular, només ha deixat descendents en l’it. *fringello* i, en terminologia científica, en el nom proposat pels ornitòlegs, *Fringilla coelebs* (el determinant, *caelebs* ‘solter’, donat per Linné perquè durant l’hivern suec les femelles emigraven a latituds inferiors, deixant “solters” els mascles; Ortega, 2017: 155), i en el cultisme *fringil·lids* referit a aquesta família d’ocells canívors. En cat., *pinsà* (s. XIV; ross. *Barrere* 1745; men. *Febrer Cardona*, v. 1830 [2001]; mall. *Figuera*, 1840; val. *Pla*, 1880) deriva d’un llat. vg. *PINCIANUS (com l’oc. *pinçan*), var. de *PINCIO, *PINCIONIS, origen del cast. *pinzón*, fr. *pinson*, un i altre d’origen onomatopèic, imitador del cant de l’ocell (cf. al. *Fink*, angl. *finch*), característica destacada que no apareix en la definició esmentada, però que es troba en altres diccionaris (“Pájaro cantor”, *Seco*; “molt apreciat com a ocell de gàbia”, *GDLC*): el punt de partida del mot seria l’onomatopeia PINK, amb alguna modificació: *pinsà*[ɲ] 47, *pinzà*, *pinzan* 125 (per a la sonorització de [ns] > [nz], veg. mapa 1042), *pin*[θ]à 132, *pilsà*, *pilsan* 87, *pilzà* 89, *pil*[θ]an 100, f. *pinsana* 175; semblantment oc.

pinçan, *pinçard*, *pinçon*, *quinçon*. És conegut, especialment pels ocellaires, que amb el pinsà engabiats participen en concursos ocellístics; la diversitat de sons que pot emetre ha donat lloc a un gran nombre de denominacions (*redoblades*, *frisades*), la major part imitadores del tipus de cant (*trist*, *pin-pin*, *pit*, d’aquí el der. *pitejar* usat per *Verdaguer*, etc.): *Marià Aguiló* (*Aguiló*) en dona 15 casos i *Aymerich et al.*, 37; el seu caràcter expressiu ressalta en mots que contenen l’element vocàlic anterior d’extrem tancament, [i] (*prim*, *viu*, *reviviu*, *titirre*, *tris-tris*, *tin-tin*, *ric-ric*, *tirro*, a més dels ja citats), com ha passat en el gall. *pimpin*, *pincho*, *finque*, etc. (*Penas et al.*, 1980: 83); una altra modulació del cant ha generat *xeu* 178, pron. [tʃew] (i *xau* d’Altea, esmentat per l’inf. de la loc. 182, cf. *reixeu*; *xau* “com a resposta” en *Aguiló* i *Aymerich et al.*, 1991: 291-292). Notem, com a complement d’aquesta imitació sonora, el nom del *pinsà mec* (*Fringilla montifringilla*) o *mec*, basat en el *mec* repetitiu que emet en reclam.

Des d’un punt de vista territorial, s’observen importants llacunes en les respostes; s’ha de tenir en compte que certs noms d’ocells no són familiars a tots els parlants. El tipus *pinsà* és nom de tot el domini, amb les var. fonètiques *pilsà*, *pinzà*, provocades probablement per impulsos onomatopèics. *Pinsà* és l’únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

